

PAPER DETAILS

TITLE: Besinci Yilinda Bilgi Edinme Hakki: Usak Ili Örneği

AUTHORS: Fulya Akyildiz,Fatih DEMİR

PAGES: 588-612

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/45958>

BEŞİNCİ YILINDA BİLGİ EDİNME HAKKI: UŞAK İLİ ÖRNEĞİ

Yrd. Doç. Dr. Fulya AKYILDIZ

Uşak Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Kamu Yönetimi Bölümü

Yrd. Doç. Dr. Fatih DEMİR

Celal Bayar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Kamu Yönetimi Bölümü

ÖZET

Yönetimde açıklığı ve halkın yönetime katılımını sağlayan araçlardan biri, yönetimin halka tanındığı bilgi edinme hakkıdır (BEH). Türkiye’de 24 Nisan 2004 tarihinde yürürlüğe giren BEH Kanunu ve uygulamayı düzenleyen Yönetmelik, açıklığı ve halkın yönetime katılımını öngören maddeler içermektedir. Bu hakkın kabul edilmesiyle birlikte, kamu yönetiminin geleneksel işleyişinin ve halkın kamu yönetimine yaklaşımının değişmesi düşünülmektedir.

Araştırmada, halkın BEH’den yararlanarak belediyelere ve valiliklere yapmış oldukları başvuruların belediyelerin ve valiliklerin kararlarına ve sunmuş oldukları hizmetlere yansımaları Uşak Belediyesi ve Uşak Valiliği örneği üzerinden incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gizlilik, açıklık, bilgi edinme hakkı, yönetime halk katılımı

KNOWLEDGE ACQUISITION RIGHT IN ITS FIFTH YEAR: THE CASE OF UŞAK

ABSTRACT

Right to information (BEH) granted by government to the public is one of the instruments which facilitates participation of openness and participation in government. Right to information act which came into force in Turkey on April 24th, 2004, and the directive which regulates its application, consists of clauses which provide for participation of public to government. It is believed that, now that this act is adopted, traditional operation of public administration and approach of the public to public administration shall change.

In this paper, the reflection of applications filed by citizens to municipalities and governor’s offices based on BEH onto the decisions made and services provided by municipalities and governor’s offices have been examined using the cases of Uşak Municipality and Uşak Governor’s Office.

Keywords: Secrecy, openness, right to information, public participation in administration

I. GİRİŞ

Geleneksel kamu yönetimi, merkezi yönetimin güçlü olduğu, “gizliliğin” kural, “açıklığın” istisna olduğu bir yapı ve işleve sahiptir. Uzun yıllar bu yapı içinde faaliyet gösteren Türk kamu yönetimi “gizlilik” ilkesini kural, “açıklık” ilkesini istisna kabul etmiştir.

Kendisine başat bir rol biçilen “gizlilik”, zaman içinde yönetim kültürü haline gelerek geleneksel kamu yönetimini tanımlayan bir unsur (Şengül, 2008: 3) ve tarihi olarak bütün ülkelerde egemen olan bir yönetim politikası olmuştur (Eryılmaz, 2002: 323). Buradan, gizlilik ilkesinin Türk kamu yönetimine özgü bir nitelik olmadığı sonucu çıkmaktadır. Hatta Weber, bunu daha ileri götürmüş ve klasik bürokrasi analizinde, kamu ya da özel ayrımı yapmadan bütün bürokrasilerin “gizlilik” ve bilgilerini ve niyetlerini gizli tutma eğilimi içinde olduklarını ifade etmiştir (Rourke, 1957: 540).

Kamu yönetiminde gizliliği hâkim kılan faktörler arasında, devletin üstün çıkarlarının zarar görmemesi, kamu yönetiminin dış çevreye karşı korunması, bürokratik gücü pekiştirme ve özel hayata saygı sayılabilir (Şengül, 2008: 5–9).¹ Dar anlamda kamu yönetiminin ve geniş anlamda devletin işleyişi ile ilgili bu yapı ve çalışma düzeni, 1970’lerin sonunda ve özellikle ‘80’lerde değişik çevreler tarafından büyük eleştiri konusu olmuştur. Başlangıçta eleştiri konusu, sadece uluslararası sermayenin tüm dünyada sınırsız dolaşımının önünde engel olarak görülen sınırlar ve devletin katı işleyiş kuralları iken; ‘90’ sonrasında ise eleştirinin konusu, devletin kapalı kapılar ardında kararlar alması ve uygulamasına dönüşmüştür. Bu anlamda ‘80’ler, küresel kapitalizmin dünya çapında yapılanmasının sağlanması ve çokuluslu sermayenin kârlılığı gereği en kârlı bölgelere yerleşmesi mücadelesi ile geçerken ‘90’lar ve –özellikle- 2000’ler ise tartışmayı ve mücadeleyi daha demokratik bir zemine taşıma kaygısı içinde geçmiştir/geçmektedir. Bu tartışmanın odağında, temsil krizine girdiği ileri sürülen demokrasinin, temsili demokrasiden katılımcı/yarı doğrudan demokrasiye taşınması ve halkın yönetime katılımının sağlanması bulunmaktadır. Bu çerçevede, dünyanın her yerinde hükümetler bir dizi yasal düzenlemeler yapma işine soyunmuşlardır. Bu düzenlemeler arasında BEH yasası, günüşiği yasası, kamu denetçisi (ombudsman) yasası, kamu etik kurulu yasası sayılabilir. Bu yasal düzenlemelerin ortak amacı, yönetimde açıklığı, halkın kamu yönetimini denetlemesini ve yönetime katılmasını sağlamaktır.

Bu yasal düzenlemeler içinde yer alan BEH, kuşkusuz diğer yasal düzenlemelerin de sağlıklı işleyebilmesi için zorunlu bir hak niteliğindedir.

¹ Kamu yönetiminin “gizliliği” bir işleyiş ve çalışma ilkesi edinmesinin nedeni, rakiplerine karşı iktidarını güçlendirmek istemesidir. Kamu yönetimi, kamu gücünü kullanma ve kamu yararını yorumlama ayrıcalığı nedeniyle kendini toplumun üzerinde görür, ondan uzak ve kapalı bir politika izler. Böylece bürokratlar, kendilerini halkın ve politikacıların eleştirilerinden korumaya çalışırlar (Eryılmaz, 2002: 322).

BEH, yönetimin kararları, eylem ve işlemleri konusunda resmi açıklamaları beklemeden, gerekli belge ve bilgilerin elde edilebilmesi anlamına gelmektedir (Eken, 2005: 59). Kamu yönetiminin açıklık, şeffaflık, saydamlık, hesapverebilirlik ilkeleri doğrultusunda çalışmasını öngören BEH ile birlikte “*kamu yönetiminin camdan eve dönüşeceği*” (Şengül, 2007: 217) ileri sürülmektedir.

Devletin elindeki belgelere erişim hakkını da içeren bilgi edinme yasaları iki yüz yıldan uzun bir süredir mevcuttur; fakat çok azı yirmi yıldan daha eskidir. Ancak, günümüzde tüm dünyayı saran gerçek anlamda bir bilgi özgürlüğü yasa dalgası söz konusudur. Bilgi özgürlüğü yasalarının tarihi, resmi belgelerin açıklanmasını gerektiren 1766 tarihli İsveç Basın Özgürlüğü Yasası’na kadar geri gitmektedir (CfPA, 2001: 28).

Yönetimde açıklık ve halkın yönetime katılımının sağlanması açısından önemli bir hak olan BEH konusunda Türkiye’de atılmış ilk önemli adım, 9 Ekim 2003 tarihinde kabul edilen ve 24 Nisan 2004 tarihinde yürürlüğe giren BEH Kanunu’dur. Kanun ile Türk kamu yönetimine damgasını vuran “gizlilik” istisna, “açıklık” ise kural haline gelmiştir. Bu bağlamda bu Kanun, Türk kamu yönetiminin gizlilikten açıklığa dönüşümü anlamında önemli bir gelişmedir. “Gizlilik”, geleneksel yönetim anlayışında kamu yönetiminin “verimli” çalışmasının önkoşulu olarak değerlendirilirken; bugün ise, “açıklık”, çağdaş kamu yönetiminin “verimli” çalışmasının önkoşulu olarak değerlendirilmektedir.

Bu araştırmada, BEH Kanunu’nun yürürlüğe girmesinin beşinci yılında yerel ölçekte açıklık ve halkın yönetime katılımı konusu Uşak ili örneğinde ele alınmaktadır. Halka en yakın ve halkla en çok iletişim halinde olan kurumlar olarak yerel yönetimler –bunlar içinde de özellikle belediyeler- BEH Kanunu’ndan en çok etkilenen kurumların başında gelmektedir.² Belediyeler siyasal ve yönetsel bir işlevi yerine getirirken yerel nitelikteki ihtiyaçlara da yanıt vermektedirler. Genel yönetiminin taşra uzantısı konumunda olan valilikler ise halkın yönetime katılımı için gerekli olanakları sunmaktan uzak oldukları için eleştirilmektedir. BEH Kanunu’nun yürürlüğe girmesi ile belediyeler ve valilikler konusunda varolan bu yargının değişip değişmediği Uşak Belediyesi ve Uşak Valiliği örneğinde incelenmektedir.

II. ÇAĞDAŞ KAMU YÖNETİMİ, AÇIKLIK İLKESİ VE YÖNETİME HALK KATILIMI

Kapitalizmin 1970’lerde yaşadığı krizin ‘80’lerde kamu yönetimi alanına yansımalarının bir ürünü olarak ortaya çıkan “Yeni Kamu Yönetimi Hareketi (YKYH)”, kamu yönetiminin yaşadığı sorunları kamu yönetiminin işleyiş ilkelerine bağlamıştır. KYH’ye göre kamu yönetiminin bürokratik ve kırtasiyeciliğe aşırı önem veren yapısı verimsizliğine neden olmaktadır. Bu

² Yerel yönetim örgütleri içinde köy yönetimleri Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun dışında tutulmaktadır.

nedenle, kamu yönetiminin kapalı kapılar ardında faaliyet gösteren ve verimsiz, katı ve kırtasiyeciliğe yol açan yapısının işletmelerde verimliliği ve etkin yönetimi sağlayan esnek yapılarla değiştirilmesi gerekmektedir. Kısacası YKYH'nin önerdiği “çağdaş kamu yönetimi”, kamu yönetiminin işleyişini işletmelerin işleyiş tarzına ayak uyduran bir yapıya dönüştürmeyi hedef almaktadır. Ancak bu değişim ve dönüşümün işletme yönetiminden devşirilen kavramlarla yürütülmesi ve kamu yönetimine uyumunun yeterince sorgulanmaması, kamu yönetiminde sancılı bir sürece girilmesine neden olmaktadır.³

Geleneksel kamu yönetimi ve bürokrasisinden farklı olarak çağdaş kamu yönetimi ve bürokrasisi, “açıklık”, “saydamlık”, “hesapverebilirlik”, “etkili ve etkin kamu yönetimi”, “kamu kaynaklarının etik kullanımı”, “bireysel özgürlük”, “kamu işlerinde katılım”, “eşitlik”, ve “sosyal içerme” gibi değerler üzerine kurulmuştur (Sturgess, 1998).

Kavramsal olarak değerlendirildiğinde “gizlilik”, bilgi, belge ve diğer verilerin açıklanmamasını ifade ederken; “açıklık” kavramı, perdelerin kaldırılmasını ve arkasında olanların görünmesini, aleniliği, saklanan şeylerin bilinmesini anlatmak için kullanılır. Yönetim biliminde açıklık “idari açıklık”, “yönetimde şeffaflık”, “günüşığında yönetim”⁴ veya “idari demokrasi” gibi terimlerle ifade edilmektedir (Eken, 1994: 39; Fındıklı, 1996: 103–104). “Açıklık” ya da “açık yönetim” kavramı, demokratik değerler arasında yer alan “hesapverebilirlik” ve “saydamlık” kavramları ile benzer nitelikleri içermektedir (Vaughn, 2000: 10). Bu nedenle bu üç kavram çoğunlukla yan yana ya da birbirinin yerine kullanılmaktadır. Söz konusu kavramlar, aynı zamanda Avrupa Birliği (AB)’nin öngördüğü kamu yönetimi anlayışının da temel ilkeleridir. Nitekim açıklık ve saydamlık, AB söylemlerinde sıkça başvurulan kavramlardır ve AB kurumlarının uzun zamandır eleştirilmesine neden olan “demokrasi açığı” kavramıyla doğrudan bağlantılıdır. “Demokratik meşruiyet açığı” ve “demokrasi açığı”na yapılan atıflar, özellikle Avrupa Parlamentosu (AP) vekillerinin Komisyon’un yaptığı ve Bakanlar Konseyi’nin kabul ettiği yasalar üzerindeki göz ardı edilebilir düzeydeki etkileri ve yetkileriyle ilgilidir. AP seçimlerine katılımın düşüklüğü, AB hakkında bilgi ve ilgi azlığı ve bazı ülkelerin siyasi entegrasyonu artıran kurucu anlaşmaları referandum ile reddetmesi gibi etkenler, AB için halkın heyecan ve

³ Bu sorunların başında, kamu yönetiminin işleyişinde ve kamu hizmetlerinin yürütülmesinde nicelikten çok niteliğe önem verilmesine karşın işletme yönetiminde “nicelik”, “sonuç odaklı” ve “performansa bağlı” değerlendirme yapılması gelmektedir.

⁴ Günümüzde kimi ülkelerde çıkarılan “günüşığında yönetim yasası” ile birlikte kamu yönetimi perdelerini halka aralamıştır. Bir açık toplantı yasası olan günüşığında yönetim yasası, komisyonların ve iki ya da daha fazla üyeli kurulların toplantılarını halk önünde gerçekleştirmelerini düzenlemektedir. Söz konusu yasa ile, yönetimin toplantıları halka duyurulmakta ve halkın yönetim kayıtlarına ulaşması sağlanmaktadır (Vaughn, 2000: 13).

benimseyişini azaltmıştır. Bunlar AB seçkinleri içinde AB'nin açıklık ve saydamlığını gösterecek prosedürlerin ve yapısal değişikliklerin savunulmasına yol açmıştır. Pek çok Komisyon belgesinde, beyanında ve siyasi konuşmalarda AB'yi daha görünür, erişilir ve “vatandaşlara daha yakın” yapmanın gerekliliği savunulmaktadır (Lodge, 2003: 96).

Çağdaş kamu yönetimini geleneksel kamu yönetiminden ayıran ve “açıklık” ilkesi ile yakından ilgili bir diğer ilke de “hesapverebilirlik” ilkesidir. Hesapverebilirlik, verilen sorumlulukların yerine getirilmesinden dolayı açıklama yapma yükümlülüğüdür. En basit anlatımla hesapverebilirlik, ilgililere rapor vermek, bilgi vermektir (Office of the Auditor General, 1997: 2). Hesapverebilirliğin kökleri, 19. yüzyıla kadar götürülebilir. ABD Başkanı Abraham Lincoln, 1863'te ünlü Gettysburg Söylevi'nde “halkın halk tarafından halk için yönetimi”nin önemini belirtirken, ABD Anayasası'nın kurucuları da, halk için kural koymanın önemini farkında olarak, yönetimin sadece seçim dönemlerinde değil sürekli hesapverebilir olması gerektiğini vurgulamışlardır (Sariti, 2000: 2).

“Hesapverebilirlik” ilkesinin en önemli yanı, halkın kamu yönetimini denetlemesine katkı sağlamasıdır. Kamu yönetiminin denetiminde en etkili denetimin yönetilenler eliyle yapılabileceği yaygın bir şekilde kabul görmektedir. Yönetimde açıklık, yönetime katılma, kamu yönetiminin temsil niteliğinin geliştirilmesi gibi yöntem ve uygulamalar, bu tür denetimin çağdaş araçlarını oluşturmaktadır (Eryılmaz, 2002: 321). Hesapverebilirlik ilkesi ile birlikte kamu görevlilerinin artık siyasiler ve üstlerinin yanı sıra vatandaşlara, sivil toplum kuruluşlarına, sermaye sahiplerine ve medyaya karşı siyasi ve yönetsel hesapverebilirliklerinin yanında mali, etik, sosyal ve çevresel hesapverebilirliklerinden söz edilmeye başlanmıştır (Köseoğlu vd., 2005: 149).

10.12.2003 tarihinde kabul edilen 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, Türkiye'de kamu görevlileri ve siyasilerin yürüttükleri faaliyetlerle ilgili hesap verme sorumluluklarını düzenlemektedir. Kanunun 8. maddesinde hesap verme sorumluluğu şu şekilde ifade edilmektedir:

“Her türlü kamu kaynağının elde edilmesi ve kullanılmasında görevli ve yetkili olanlar, kaynakların etkili, ekonomik, verimli ve hukuka uygun olarak elde edilmesinden, kullanılmasından, muhasebeleştirilmesinden, raporlanmasından ve kötüye kullanılmaması için gerekli önlemlerin alınmasından sorumludur ve yetkili kılınmış mercilere hesap vermek zorundadır.”

Yukarıdaki Kanunun uygulanabilirliğini ve Türk kamu yönetiminde açıklık ve hesapverebilirliğin sağlanmasını kolaylaştırmak açısından atılmış önemli bir adım da, Kamu Görevlileri Etik Kurulu'nun kurulmasıdır. 25.05.2004 tarihinde kabul edilen 5176 sayılı “Kamu Görevlileri Etik Kurulunun Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”un 1. maddesinde Kamu Görevlileri Etik Kurulu'nun kurulmasındaki amacın, kamu görevlilerinin uymaları gereken saydamlık, tarafsızlık, dürüstlük,

hesapverebilirlik, kamu yararını gözetme gibi etik davranış ilkeleri belirlemek ve uygulamayı gözetmek olduğu belirtilmektedir. Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin “Bilgi Verme, Saydamlık ve Katılımcılık” başlıklı 19. maddesinde:

“Kamu görevlileri, halkın bilgi edinme hakkını kullanmasına yardımcı olurlar. Gerçek ve tüzel kişilerin talep etmesi halinde istenen bilgi veya belgeleri, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununda belirlenen istisnalar dışında, usulüne uygun olarak verirler.

Üst yöneticiler, ilgili kanunların izin verdiği çerçevede, kurumlarının ihale süreçlerini, faaliyet ve denetim raporlarını uygun araçlarla kamuoyunun bilgisine sunarlar.

Kamu görevlileri, kamu hizmetleri ile ilgili temel kararların hazırlanması, olgunlaştırılması, alınması ve bu kararların uygulanması aşamalarından birine, bir kaçına veya tamamına, aksine yasal bir hüküm olmadıkça, o karardan doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenecek olanların katkıda bulunmasını sağlamaya dikkat ederler” denilmektedir.

Yönetimde açıklık, aynı zamanda yönetime halk katılımının açık olması anlamına gelmektedir. İdarenin karar alma sürecinin gözlem ve katılıma açık olması, kamu yönetiminin elindeki bütün bilgi ve belgelere ulaşma imkânının bulunması, ilgililerin karar alma sürecine “yetki ile donatılmış bir biçimde katılma”ları ve o mekanizmanın başlangıcından son aşamasına kadar izleyeceği yol ve yöntemin önceden yasalarla belirlenmiş bulunması anlamına gelir (Özay, 1996: 6). Bu anlamda yukarıdaki Yönetmeliğin katılımcılık ile ilgili 19/c maddesinin katılımcılığı, bilgi verme ve saydamlığın yanında kamu yönetiminde açıklığın ve etiğin sağlanması açısından önemli bir koşul olarak değerlendirilmesi önemlidir.

Günümüz yönetim anlayışına damgasını vuran kavramlardan bir diğeri katılımcı demokrasi ve onunla yakın ilişki halinde olan yönetişimdir. 21. yüzyılda, diğer alanlarda olduğu gibi demokrasi anlayışında da değişim yaşanmış ve temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye doğru yol alınmıştır. Katılımcı demokrasiyi anlatan “devlet yönetimine katılma” ya da diğer adıyla “siyasal katılma”, çeşitli biçimlerde tanımlanmıştır. Bu tanımların hepsinin ortak ögesi, katılmayı, yönetilenlerin yönetimde söz sahibi olmaları biçiminde anlamalarıdır (Eroğul, 1999: 17). Bir başka tanıma göre katılma, hedeflerin ve bunlara ulaşmada kullanılacak yolların belirlenmesinde vatandaşların etkili olmalarıdır (Bozkurt, 1990: 25). Ancak, katılım yalnızca karar almayı etkilemeyi değil karar alma sürecinin her evresinde, kararların içeriklerinin biçimlenmesinde, uygulama ve denetlenmesinde yaygın ve yoğun katılımı anlatmaktadır (Nohutçu, 2003: 9).

Eroğul (1999: 45)’a göre devlet yönetimine katılımın olabilmesi için şu altı koşulun gerçekleşmesi gerekir: Bağımsız bir devletin varlığı, insanların can

güvenliği, eğitim, tüzel çerçeve, katılmayı dışlamayan düşüngüsel ortam ve son olarak insanların yönetime katılabilmeleri için yönetimle ilgili işler hakkında çok az da olsa bilgi sahibi olmalarını sağlayacak iletişim. Eroğul'a göre bu altı koşul, yönetime katılma bakımından olmazsa olmaz koşul durumundadır.

Katılımcı demokrasi ile yakından ilgili ve ilişkili bir kavram olan yönetişim ise, yönetim süreci içerisinde yer alan tüm tarafların uyumu üzerinde temellenmiş kuralların, yine bu tarafların sürece etkin katılımıyla uygulanabilir olması anlamına gelmektedir. Katılımcı demokrasinin gelişmiş bir aşaması olarak nitelendirilebilecek “yönetişim” kavramı, birçok farklı biçimde tanımlanmakla birlikte, anlamsal olarak, “karşılıklı yönetim,” “etkileşim içinde yönetim” biçiminde konumlanmakta olup, bu açıdan, “sivil toplum” ve “özyönetim” kavramlarının gelişimiyle yakından ilişkilidir.

III. KAMU YÖNETİMİNE KATKISI AÇISINDAN BİLGİ EDİNME HAKKI

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında -özellikle son çeyreğinde- ve 21. yüzyılın başlarında gerek demokratik değerlerin gelişimi ve gerekse bilişim teknolojisindeki olağanüstü ilerlemeler kamu yönetimlerini, sahip oldukları bilgileri bireylerle paylaşmaya yöneltmiş ve bu paylaşım “BEH” tanımıyla bir temel hak olarak kabul görmüştür. Yönetim bilgisine erişim hakkı veren BEH yasası, kişisel ve toplumsal yaşamda adeta bir dönüm noktası sayılabilecek önemde bir yasadır. Bu yasa ile, kişilerin, her türlü kamusal bilgi ve belgeye ulaşmaları sağlanmakta ve güvenceye bağlanmaktadır. Gerçek kişiler ve tüzel kişiler, kendi haklarında yapılan işlemleri, alınan kararları öğrenebilecek, bilgi sahibi olacak ve kendilerini bilinçli olarak savunabilecek ve haklarını kullanabileceklerdir (Akyüz, 2009). Bu hak ile birlikte herkesin bilgi işlem sonucu kendisi hakkında tutulan bilgi ve düşünceleri öğrenme hakkına sahip olduğu gibi kendisi aleyhindeki bilgilere itiraz edebileceği kurala bağlanmaktadır (Akıllıoğlu, 1983: 150). BEH’i düzenleyen yasal düzenlemelerin iki işlevi bulunmaktadır: Birincisi, vatandaşları yönetimin uygulamaları hakkında bilgilendirmek; ikincisi, bilgiye erişimi yasal olarak ve eşit bir biçimde gerçekleştirmektir. Bu nedenle, BEH yasaları, hem vatandaşların bilgilenmelerini olanaklı kılmakta, hem de yönetimin kamu gücünü garanti altına almaktadır (O’Regan, 2004: 11).

Tanilli (2002: 172)’nin belirttiği gibi, özgürlüğün sözde kalmaması için, o özgürlüğün yaşayabileceği gerçek koşulların da hazırlanması gerekir. Verilen her özgürlükle birlikte, o özgürlüğü gerçekleştirecek “somut olanaklar” da sağlanmalıdır. BEH’in uygulanabilmesi için de, bilgiye erişim yollarının iyi belirlenmesi ve bu yolların herkese açık tutulması gerekir. Bilgi çağında, internet bu yollardan biridir. Bu nedenle, her kurum ve kuruluşun kurumsal internet sayfasını oluşturması gerekmektedir. BEH, bilişim ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ile birlikte değerlendirildiğinde, bireylerin bilgi edinme ve iletişim yeteneklerini zenginleştirerek yönetsel süreçlere katılım açısından yepyeni olanaklar sunan bir süreci hazırladığı söylenebilir. Bu ise,

Lutz (2003)'un belirttiği gibi, demokrasiyi temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye yaklaştırmaktadır.

BEH, ayrıca vatandaşların siyaset ve devletin işleyişi hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamakta ve bu yönü ile halkın siyasallaşmasına ve siyasal kültürün gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bu hak aracılığı ile halk, siyasal seçimlerde bilgili ve bilinçli bir seçim yapabilmektedir.

Günümüz yönetiminin bir özelliği de yönetimin, yönetilenler tarafından denetlenmesidir. Yönetimin hesapverebilirliği, kişilerin resmi bilgi ve belgelere ulaşabilmesiyle mümkündür. Yönetim faaliyetlerinin izlenebilmesi, dosyaların görülebilmesi, her türlü bilgi ve belgenin yönetimden sağlanabilmesi, yönetimi denetlemenin ve yönetimin hesapverebilirliğinin bir gereğidir. Günümüzde planlar, bütçeler, mali durum raporları ve yıllık raporların hepsi, yönetimin hesapverebilirliğinin başlıca unsurlarıdır.

Geleneksel gizlilik kültürü, ancak halka yasal BEH'in verilmesi ile ortadan kaldırılabilir (Wadham ve Modi, 2003: 75). Aşırı gizlilik anlayışı, yönetimin halktan uzaklaşmasına ve yanlış kararlar almasına neden olmaktadır. Kamu için yaşamsal önem taşıyan kararlar, ihaleler kapalı kapılar ardında halkın denetimine kapalı bir biçimde alınmaktadır. Bu ise, yönetime olan kamu güvenini aşındırmaktadır. Oysa BEH ile açık yönetimi kurmak mümkündür. Bu yönüyle bu hak, kamu görevlileri tarafından yetkinin kötüye kullanılması ve yolsuzlukla mücadele konusunda etkili bir silahtır (Iyer, 2000). BEH, kamu görevlilerine hesap vermek durumunda olduklarını hatırlatarak caydırıcı etkide bulunmaktadır (Vaughn, 2000: 10). Nitekim Uluslararası Saydamlık Örgütü tarafından her yıl yayımlanan yolsuzluk raporlarında yolsuzluk ve rüşvet açısından en temiz ülkeler olarak açıklanan ülkeler, aynı zamanda yönetimde açıklığı kabul eden ülkelerdir. Aşağıdaki çizelgede Uluslararası Saydamlık Örgütü'nün 2009 yılı yolsuzluk raporunda yer alan yolsuzluk ve rüşvet açısından dünyadaki en temiz on ülke gösterilmektedir.

Çizelge 1: Uluslararası Saydamlık Örgütü–2009 Yolsuzluk Oranları

Sıra	Ülke	Puan	Yapılan Araştırma Sayısı	Güven Oranı
1	Yeni Zelanda	9,4	6	9,1 - 9,5
2	Danimarka	9,3	6	9,1 - 9,5
3	Singapur	9,2	9	9,0 - 9,4
3	İsveç	9,2	6	9,0 - 9,3
5	İsviçre	9,0	6	8,9 - 9,1
6	Finlandiya	8,9	6	8,4 - 9,4
6	Hollanda	8,9	6	8,7 - 9,0
8	Avusturalya	8,7	8	8,3 - 9,0
8	Kanada	8,7	6	8,5 - 9,0
8	İzlanda	8,7	4	7,5 - 9,4

Kaynak: (transparency.org, 2010).

180 ülkenin yer aldığı bu listede Türkiye, Küba'dan sonra ve İtalya'dan önce 4,4 puanla 61. sırada yer almaktadır. Türkiye, bu puanla 2008 yılına göre gerilemiş durumdadır. 2008 yılı indeksine göre Türkiye, 4,6 puanla 60. sırada yer almaktaydı (Transparency International, 2009: 398). Ancak yine de, Türkiye'nin yolsuzlukla mücadele konusunda çok yol aldığı söylenebilir. Nitekim Türkiye, BEH Kanunu çıkarılmadan önce, Uluslararası Saydamlık Örgütü'nün 2003 Yolsuzluk İndeksine göre 3,1 puanla 77. sırada yer almaktaydı (transparency.org, 2003: 5).

BEH'in yönetime bir diğer katkısı da, devlet ve vatandaş arasındaki temel güç dengesi(sizliği)ni yıkmasıdır. BEH, vatandaşın yönetimle ilişkilerinde elinde bulunan kozları güçlendirmektedir (Iyer, 2000). Bilgi ve iktidar sıkı bir ilişki halindedir. Açık yönetime olan yöneliş, vatandaşın resmi bilgiye daha fazla erişmesinin güvence altına alınması ve güç dağılımındaki dengesizliği yıkma girişimi olarak değerlendirilebilir (O'Regan, 2004: 13). BEH, karar alma biçimini değiştirmesi yönüyle demokrasiye katkı sağlar. Yönetimsel kararlarda bireyin merkeze alınması; tek yanlı işlem çizgisinden çıkıp karşılıklı bilgilendirme yoluyla "karar oluşturma" çizgisinin geliştirilmesi, yönetimde demokrasiyi içerik yönünden zenginleştirir (Akıncı, 1999: 29).

BEH'i düzenleyen yasal düzenlemeler, sadece halkın bilgiye erişimini yasal olarak sağlama amacı taşımazlar, aynı zamanda, yönetimin bilgiye erişimi kolaylaştırma yükümlülüğünden de söz ederler (TI Source Book 2000, 2000: 237). Bu konudaki yasal düzenlemelerde yönetime, halkı resmi bilgilere erişim hakları ve bu hakların nasıl kullanılacağı konusunda bilgilendirme; kamu görevlilerinin bu hakkın yerine getirilmesi ile ilgili görev ve sorumlulukları konusunda eğitilmelerini sağlama; belgelerin kolayca erişilebilecek biçimde düzenlenmesini sağlama (Yaşamış, 2004: 16) ve kurumların öngörülen süre⁵ içinde internet ağına dahil olmalarını sağlama sorumluluğu verilmiştir.

Yönetimin, vatandaşın bilgiye erişimini sağlamak açısından üç tür sorumluluğu bulunmaktadır (Moore, 2009): İlki pasif sorumluluk, yönetim bilgiye erişimi sağlamalıdır. İkincisi pozitif sorumluluk, yönetim, vatandaş ilgilendiren bilgiyi toplamalı ve bu bilgiyi ulaşılabilir kılmalıdır. Üçüncüsü destek verici sorumluluk, yönetim, bilgi sektöründeki gelişmeleri desteklemelidir. Yönetim, bunlara ek olarak yürürlükteki yasada belirtilen bütün hakları güvence altına alma gibi genel bir sorumluluğa sahiptir. Bu ise, kamu yönetimine kâğıt ya da elektronik esasa dayalı kayıtları "koruma" ve "yönetme" sorumluluğu yüklemektedir (Malcolm, 2009). Eğer ki, yönetimin kayıtları düzensiz ise, BEH yasasının uygulanması olanaksızlaşır. İlke olarak bilgi

⁵ Örneğin Türkiye'de 19 Nisan 2004 tarihinde Bakanlar Kurulu'na kabul edilen ve "Bilgi Edinme Hakkı Kanunu"nun uygulanmasına ilişkin esas ve usulleri düzenleyen "Bilgi Edinme Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Yönetmeliği"nde bu süre iki (2) ay olarak belirlenmişti.

varolabilir, ancak varolan bu bilgi bulunamıyorsa vatandaşın hizmetine sunulamaz.

Halka ise, BEH'i kullanarak yönetimi denetleme görevi ve yönetimin saydam olmasını sağlama sorumluluğu verilmiştir. Halk, seçmen olarak seçilen kamu görevlilerinin performansını değerlendirmek ve reform adı verilen yeni politika kararlarını zamanında protesto etme hakkını kullanmakla sorumlu tutulmuştur (Mendel, 2009).

BEH'i düzenleyen yasal düzenlemeler, hukuk önünde eşitliği sağlamaktadır. Söz konusu düzenlemelerde "Herkes kamu bilgisine erişme hakkına sahiptir" (Vaughn, 2000: 1) denilmektedir. Ancak, hükümetlerin kayıtlı bilgiyi aşırı yüksek fiyatlarla satma eğilimi içine girmeleri eşitlik ilkesine zarar vermektedir. Bu nedenle kamu kurumlarının elindeki bilgilere erişimin maliyeti, BEH'i kullanmak üzere başvuracak kişileri caydıracak ve kanunun amacına ulaşmasını önleyecek kadar yüksek olmamalıdır (CfPA, 2001, 11).

BEH ve bu konudaki yasal düzenlemeler, toplum gözünde yönetimin eylem ve işlemlerinin daha meşru görülmesini ve halkın devlet yöneticilerine karşı güvenlerinin artmasını sağlamaktadır (Yaşamış, 2004: 17). BEH, kamu tartışması için bir ön koşuldur. BEH, reformların, yasaların ve yönetimin uygulamalarının halk tarafından daha kolay benimsenmesi için gereklidir. Bu hak bu yönüyle, yönetime olan güveni artırabilir (international/budget.org, 2009).

BEH, kamu yönetimine yukarıda sözü edilen katkıları sağlamakla birlikte uygulamada, yönetimin yurttaşların BEH'e sahip olmasını istemediği biçiminde bir durum da söz konusudur (Martin ve Feldman, 1998: 5). Devletin yurttaşlarıyla kulluk temelinde bir ilişkiyi dayatmasının ve kendini yüceltmesinin bir göstergesi olan bu gizlilik tavrı, genellikle "ulusal güvenlik" gibi "hassas" gerekçelerle meşrulaştırılmaya çalışılmakta ve aslında "yurttaşlara duyulan güvensizliğin" en temel ifadelerinden biri olmaktadır.

IV. DÜNYADA BİLGİ EDİNME HAKKININ GELİŞİMİ

Geçmiş iki yüz yıl öncesine dayanan bilgi alma özgürlüğünün⁶ yanında devletin elindeki verilere erişim hakkı olarak BEH'in ancak çeyrek asırlık bir geçmişi vardır. Kamu kurumlarının elindeki bilgilere erişim hakkını da içeren BEH ve özgürlüğü, uzun zamandır hem demokrasi, hesap verebilirlik ve etkin katılımın çok önemli bir ögesi, hem de uluslararası hukuk ve anayasa hukuku tarafından korunan temel bir insan hakkı olarak kabul edilmektedir (CfPA, 2001: 7).

Yönetimde açıklık düşüncesi ve uygulamaları, özellikle 1960'lı yıllardan itibaren hızla gelişmeye başlamıştır. Bu konuda ABD, İsveç ve Fransa

⁶ Bu özgürlük ilk kez 1766 tarihli Basın Kanunu kapsamında İsveç'te düzenlenmiştir. Şu an için İsveç Anayasası'nın bir parçası haline gelmiş olan "Bilgi Edinme Hakkı Kanunu"na göre ise, her İsveç vatandaşı 1949 yılından bu yana resmi belgelere erişim hakkına sahiptir.

gibi ülkeler belirli bir düzeye ulaşmakla birlikte, gelişmekte olan ülkelerde benzer gelişmelere rastlandığını söylemek zordur (Eken, 1994: 25). Gelişmekte olan ülkelerde uygulamaya ilişkin temel sorun bu ülkeler için yönetimde açıklığın çeşitli uluslararası kuruluşlar veya yabancı devletler tarafından adeta bir şart olarak koşulmasıdır. Farklı yönetim kültürlerine ve sosyo-ekonomik gelişmişliklere sahip olan bu ülkelerde bilgilendirme de yeterince yapılamayınca yönetimde açıklık uygulamalarının önemi ancak geniş bir zaman dilimi içinde ve kazanılan deneyimler ölçüsünde anlam taşımaktadır. Diğer bir açıdan IMF, Dünya Bankası gibi kuruluşların yönetimde açıklık politikalarını devletlere önermeleri yönetimde açıklığın yönetimin yeniden yapılandırılmasının bir parçası haline gelmesine yardımcı olmuştur (Köseoğlu vd., 2005: 151). Nitekim son yirmi yıl içerisinde dünya üzerinde Avustralya, Yeni Zelanda, Filipinler'den Kenya ve Nijerya'ya ve oradan da Arjantin, Peru ve Kanada'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyada hukuken tanınan BEH, ülkemizde de Avrupa Birliği'ne Uyum Süreci'nde 2003 yılı içerisinde çıkarılan bir kanunla düzenlenmiştir.

Bilgi, iletişim ve haberleşme teknolojisindeki gelişmeler, Weberyen bürokrasi anlayışına yöneltelen eleştiriler ve demokratik taleplerin artması gibi gelişmeler kamu yönetimlerinin de kapalı ve hiyerarşik bir düzenden katılımcı ve şeffaflığın sağlandığı bir yapıya geçişini zorunlu kılmaktadır. Buna paralel olarak günümüzde BEH'in devletler, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum ve halk tarafından tanınmasına dönük küresel bir eğilim söz konusudur. Birleşmiş Milletler, İngiliz Uluslar Topluluğu, Amerikan Devletleri Örgütü (OAS) ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası örgütlerde resmi insan hakları mekanizmaları bağlamında BEH'i destekleyen resmi metinlerin sayısı giderek artmaktadır. Son yıllarda bu hakkı hayata geçirmeyi amaçlayan pek çok yasa dünyanın tüm bölgelerinde kabul edilmiştir.⁷ Günümüzde pek çok uluslararası örgüt, düzenli olarak gözden geçirilip güncellenen bilgi açıklama sistemlerine sahiptir. BEH katılımcı demokrasinin temel taşlarından biridir. Birleşmiş Milletler (BM) Uluslararası Sivil ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 19. maddesi bilgiyi “demokrasinin oksijeni” olarak tanımlamaktadır; çünkü bilgi olmadan vatandaşların bilgiye dayalı seçimler yapmaları veya karar verme süreçlerine katılmaları mümkün değildir. (CfPA, 2001: 5–6).⁸

Artık BEH'in ancak kanunla garanti edildiği ve uygulama biçimleri kanunlarda açıkça belirlendiği takdirde etkin şekilde kullanılacağı açıktır. Zaman içinde resmi metinler, mahkeme kararları ve ulusal uygulamalar söz konusu kanun ve politikaların karşılaması gereken belirli asgari standartları

⁷ 2009 yılı itibarıyla dünyada bilgi edinme hakkını kabul eden ülkeleri gösteren harita için bkz. (privacyinternational.org, 2009).

⁸ Kimi yazarlarca Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 19. maddesinde yer alan “ifade özgürlüğü” kavramı içinde ele alınan bilgi edinme hakkı, bu maddeden dolayı, “Article 19” olarak da adlandırılmaktadır. (Martin ve Feldman, 1998: 5).

ortaya koymuşlardır. Bu standartları şu şekilde özetlemek mümkündür (CfPA, 2001: 8):

- Maksimum açıklama ilkesi,
- Bilginin ve kamu kurumlarının geniş tanımı,
- Temel bilgi kategorilerini yayınlamaya dönük pozitif zorunluluklar,
- Açıkça ve dar kapsamlı şekilde belirlenmiş istisnalar ve
- Bağımsız bir idari organ tarafından BEH'in etkin şekilde denetlenmesi.

Yayınladığı metinlerde BEH'e en çok yer veren uluslararası örgütlerin başında BM gelmektedir. BM bünyesinde BEH bir temel hak olarak kabul edilmektedir. 1946'da, ilk oturum sırasında, BM Genel Meclisi 59(1) sayılı kararı kabul etmiştir. Bu kararda bilgi özgürlüğü temel bir insan hakkı ve BM'nin kendini adadığı özgürlüklerin temel taşı olarak kabul edilmiştir (14 Aralık 1946). BM tarafından 1966 yılında kabul edilen Uluslararası Sivil ve Siyasal Haklar Sözleşmesi (ICCPR)'nin 19. maddesinde düşünce ve ifade özgürlüğü kabul edilmekte ve herkesin bilgi arama, alma ve açıklama hakkına sahip olduğu belirtilmektedir (Karar 2200 A (XXI), 16 Aralık 1966: 23 Mart 1976'da yürürlüğe girmiştir).

1993'te BM İnsan Hakları Komisyonu, BM Düşünce ve İfade Özgürlüğü Özel Raportörü makamı tahsis etmiştir. Özel Raportör, 1998 tarihli Yıllık Raporunda BEH'in devletin elindeki bilgilere erişim hakkını da içerdiğini açıklamıştır. "Bilgi arama, alma ve açıklama hakkı devlete, özellikle her türlü saklama ve geri erişim sistemlerinde devlet tarafından saklanan bilgilerle ilgili bilgiye erişim sağlamak hususunda bir pozitif yükümlülük getirmektedir..." (Özel Raportörün Raporu, *Promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression*, UN Doc. E/CN.4/1998/40, 28 Ocak 1998, para. 14.). Raportörün görüşleri, BM İnsan Hakları Komisyonu tarafından kabul edilmiştir (1998/42 Sayılı karar, 17 Nisan 1998, prg. 2).

BM'nin BEH'in tüm dünyada gelişmesine ve yaygınlaşmasına bir diğer katkısı da çevre konusunda olmuştur. Çevrenin korunması ve geliştirilmesi BEH'in gelişmesi ile yakından ilgili bir konudur. Aarhus Sözleşmesi olarak da bilinen "Çevre Konusunda Bilgiye Erişim, Karar Sürecine Halkın Katılımı ve Yargıya Başvurma Hakkında Sözleşme", çevre konularında BEH'e ilişkin hükümler içermektedir. Usule ilişkin haklar olarak tanımlanan bilgi edinme, katılım ve başvuru hakları, çevre hakkını gerçekleştirmek için gerekli araçlardır. Sözleşme, 1998 yılında BM Avrupa Ekonomik Komisyonu tarafından imzaya açılmış ve 30.10.2001 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. Sözleşmeye taraf ülkeler çevre konularında kişilere BEH, alınacak kararlara katılma fırsatı ve doğrudan menfaati aranmaksızın yargıya gidebilme imkânı tanımak zorundadır (Eken, 2005: 64). Türkiye bu önemli sözleşmeyi bazı çekinceler ileri sürerek henüz imzalamamıştır.

BEH konusuna önem veren bir diğer uluslararası örgüt Avrupa Konseyi'dir. Avrupa Konseyi, 1977'de Avusturya'nın Graz kentinde düzenlenen bir kolokyumda bilgilerin kamu gücü tarafından halka iletilmesi

zorunluluğu ve bilgi alma özgürlüğü üzerinde durmuştur. Sonuç olarak yönetimin elindeki bilgi ve belgelere halkın erişim hakkının sağlanması oybirliğiyle kabul edilmiştir (Eken, 2005: 61).

Avrupa Konseyi'nin temel dokümanlarından biri Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'dir (ECHR); bu sözleşmenin 10. maddesinde, ifade ve bilgi özgürlükleri temel bir insan hakkı olarak kabul edilmektedir (Council of Europe, Protocol No. 7 to the 1950 *European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, E.T.S. 117, signed at Rome on 4 November 1950):

(1) Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir almak ve vermek özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine bağlı tutmalarına engel değildir.

(2) Kullanılması görev ve sorumluluk yükleyen bu özgürlükler, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, veya yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması için yasayla öngörülen bazı biçim koşullarına, sınırlamalara ve yaptırımlara bağlanabilir.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin yayınladığı "Kamusal Dokümanlara Erişim Hakkında Bakanlar Komitesi'nin Üye Devletlere Tavsiyesi (2002-2)" başlığını taşıyan belgede, demokrasi, şeffaflık, eşitlik, kamu hizmetlerinin meşruiyetinin sağlanması, yolsuzluğun önlenmesi gibi alanlarda üye ülkelere rehber olmanın amaçlandığı vurgulanmaktadır (Eken, 2005: 62).

AB de kendi kurumları arasında BEH'i kabul etmektedir. 1993'te yürürlüğe giren Avrupa Birliği Anlaşması (Maastricht Anlaşması), açıklığa karşı ilk büyük adımı temsil etmiş ve Bilgiye Erişim Hakkı Deklarasyonunu içermiştir (CfPA, 2001: 33). AB Anayasal Anlaşma metninde "AB'nin Demokratik Yaşamı" adını taşıyan bir başlık vardır. Bu başlığın altındaki son maddede (madde I-50) şöyle denmektedir: "İyi yönetimi teşvik etmek ve sivil toplum katılımını sağlamak için, Birlik kurumları, organları, ofisleri ve ajansları işlerini mümkün olduğunca açıklık içinde yapacaklardır." AB Anlaşması'nın⁹ 255. maddesinde ise bilgiye erişim hakkıyla ilgili kamusal ve bireysel çıkara dayalı ilkeler, koşullar ve sınırlamalar tanımlanmakta, erişim hakkını kolaylaştıracak hususlara yer verilmekte ve iyi idari uygulamalara yönelik önlemler teşvik

⁹ 9 Nisan 2001'de kabul edilen OJ L 111 20 Nisan 2001 tarihli ve 1049/2001 sayılı düzenleme; ayrıca bkz. Konsey dokümanlarına erişim hakkında Karar 93/731/EC (OJ L 340 31.12.1993) Karar 2000/527/EC ile değiştirilmiştir (OJ L 212. 23.8.2000); ve Parlamento, Konsey ve Komisyon belgelerine erişimle ilgili Avrupa Parlamentosu ve Konseyi düzenleme teklifi, OJ C 177E, 27.6.2000; COM(2000) 30; madde 1.9.2.

edilmektedir (Guggenbuhl, 1998: 18). AB ve organları tarafından “iyi idari uygulamalara” yönelik önlemler arasında sayılan BEH konusu, bugün ise AB’ye aday ülkelere uyum sürecinde öngörülen düzenlemelerden biri durumundadır. Nitekim Türkiye’de 2003 yılında yasalaşan BEH Kanunu, Türkiye’nin AB’ye uyumu sürecinde gündeme gelmiştir.

Beyaz Kitap’ta ise halkın kararların hangi durumlarda alındığını bilmesi durumunda bu kararların daha kolay kabul edileceği belirtilmektedir.¹⁰ Dolayısıyla, resmi karar vermenin temel aşamasında saydamlığın artması çok önemlidir. Vatandaşlar ancak kararlar halka açıklanırsa ve kararları kimlerin verdiği tespit edilirse, topluluğun yasa koyucularından hesap sorabilirler. 2000 yılına kadar Konsey Genel Sekreterliği tüm Konsey toplantılarının ve hazırlık organlarının geçici gündemlerini halka açıklamak durumunda değildi. Oysaki bu toplantılarda Konsey yasama yetkisini kullanıyordu ve bu toplantılar hakkında bilgi edinmek, vatandaşların katılımını da etkileyen çok temel bir haktı.

AB Temel Haklar Şartı’nın 42. maddesinde ise şu ifadeler yer almaktadır (Charter of Fundamental Rights of the European Union, 2000 O.J. (C 364) 1 (Dec. 7, 2000)):

“Birliğin bütün vatandaşları veya bir Üye Devlette ikamet eden veya kanuni adresi bu devlette bulunan bütün gerçek veya tüzel kişiler, Avrupa Parlamentosu, Konsey ve Komisyon belgelerine erişme hakkına sahiptir.”

30 Mayıs 2001 tarihinde Avrupa Parlamentosu ve Konseyi tarafından kabul edilen “Avrupa Parlamentosu, Konseyi, Komisyonu Dokümanlarına Halkın Erişimine İlişkin Düzenleme” de BEH’e ilişkin önemli bir belge niteliğindedir. Bu metinde üye devletlerin de belgelere erişim hakkını bu düzenlemede öngörülen seviyenin altında tutmamaları gerektiği, ayrıca daha önceki düzenlemelerin de bu düzenlemeyle uyumlaştırılması gerektiği ifade edilmiştir (Eken, 2005: 3–64).

Son olarak Lizbon Anlaşması’nda “Başlık XV: Tüketicinin Korunması” bölümünde 169. maddede Birliğin tüketicilerin bilgi edinme haklarının korunması için çeşitli tedbirler alacağından bahsedilmektedir. Buna karşın, bilgi edinmenin sınırlılıkları olarak, Birlik kurumlarının üyelerinin, komite üyelerinin ve Birliğin memurları ve diğer görevlilerinin, görevden ayrıldıktan sonra bile meslek sırrı niteliğindeki bilgileri ifşa etmeyecekleri ifade edilmektedir. Ayrıca 346. maddenin (a) fıkrasında da hiçbir üye ülkenin güvenlik çıkarlarına aykırı gördüğü bilgileri açıklamaya zorlanamayacağı belirtilmektedir.

Dünyada bilgi edinme hakkının gelişmesine katkıda bulunan bir diğer bölge Amerika Bileşik Devletleri (ABD)’dir Amerika Devletleri İnsan Hakları

¹⁰ Beyaz Kitap, yönetimde yaşanan sorunlara çözüm önerilerini içeren Avrupa Komisyonu tarafından 2001 yılında yayınlanan “Yönetişim Üzerine Beyaz Kitap” başlığını taşıyan ve COM (2001)428 numaralı belgedir.

Mahkemesi, 1985 tarihli bir tavsiye kararında, “iyi bilgilenemeyen bir toplumun gerçekten özgür bir toplum olmadığı”nı ifade etmiştir (Tavsiye kararı OC-5/85, 13 Kasım 1985, para. 32, 70). Devletin vergi mükelleflerinin parasıyla ürettiği bilgilere erişme hakkı, bu bilgileri üretmesi için yetkisini temsilcilere devreden vatandaşlara aittir (Amerika Ülkeleri İnsan Hakları Komisyonu Yıllık Raporu, 1998, Cilt III, İfade Özgürlüğü Özel Raportörü Raporu, s.24).

Bilgi edinme hakkı dünyanın birçok bölgesinde devlet yönetimindeki yolsuzlukların ve yozlaşmaların ardından gündeme gelmiştir. Tayland bu ülkelerden biridir. Temmuz 1997’de Tayland, tarihinin en kötü ekonomik krizini yaşamıştır. Devlette saydamlığın olmaması ve yolsuzluğa tepki olarak büyüyen halkın öfkesi Ekim 1997’de yeni bir anayasanın ilan edilmesiyle sonuçlanmıştır. Bu Anayasada insan haklarını koruyan güçlü hükümlere ve devletin yetkilerini kontrol eden mekanizmalara yer verilmiştir. İki ay sonra, Aralık 1997’de, Resmi Bilgi Yasası adıyla bir BEH yasası yürürlüğe girmiştir.

Bazı ülkelerde ise üst mahkemeler devletin elindeki bilgilere erişim hakkının, anayasal bir hak olan ifade özgürlüğü tarafından korunduğunu savunmaktadır. Örneğin, 1969 yılında Japonya Yüksek Mahkemesi, yüksek profilli iki davada, “bilme hakkı”nın Anayasanın 21. maddesindeki ifade özgürlüğü hükümlerince korunduğu ilkesini kabul etmiştir (Repeta, 1999:3). 1982’de Hindistan Yüksek Mahkemesi de devletin elindeki bilgilere erişimin, Anayasanın 19. maddesindeki temel ifade ve konuşma özgürlüğü ve hakkının önemli bir parçası olduğuna karar vermiştir. Güney Kore Anayasa Mahkemesi ise 1989 ve 1991 yıllarındaki iki ufuk açıcı davada Anayasanın 21. maddesindeki ifade özgürlüğünün özünde “bilme hakkı”nın bulunduğunu ve devletin istenen dokümanları açıklamayı reddettiği durumlarda bu hakkın ihlal edildiğine karar vermiştir (Sung Nak-in, 2001).

Bazı ülkeler ise bilgi özgürlüğünü anayasal garanti altındaki insan hakları arasında kabul etmektedir. İsveç bunlar arasında ilginç bir örnektir, çünkü bilgi özgürlüğü ile ilgili kapsamlı hükümler içeren Basın Özgürlüğü Yasası anayasal statüye sahiptir.

Bulgaristan (m.41), Estonya (m.44), Macaristan (m.61(1)), Letonya (m.25(5)), Moldova (m.34), Polonya (m.61) ve Rusya Federasyonu (m.24(2)) devletin elindeki bilgilere erişim hakkını anayasal hükümlerle garanti eden diğer ülkeler arasındadır.

Uzun bir bilgi özgürlüğü yasası geçmişine sahip diğer bir ülke Kolombiya’dır; 1888 tarihli Siyasi ve Belediye Örgütlenme Yasası, devlet kurumlarında veya devlet arşivlerinde bulunan dokümanlara vatandaşların istediklerinde erişmelerine izin vermektedir. ABD bilgi özgürlüğü yasasını 1967’de geçirmiştir (USC Başlık 5, Bölüm 552) ve ardından 1982’de Avustralya (Bilgi Özgürlüğü Yasası), Kanada (Bilgiye Erişim Yasası, Bölüm A-1), ve Yeni Zelanda’da (Resmi Bilgi Yasası) bilgi özgürlüğü yasaları çıkarılmıştır.

Ortadoğu’da sadece İsrail’de bilgi edinme yasası mevcuttur. İsrail parlamentosu bilgi edinme özgürlüğü yasasını Mayıs 1998’de kabul etmiştir (Kanun 5758–1998).

V. TÜRKİYE’DE BİLGİ EDİNME HAKKININ GELİŞİMİ

Türkiye’de 09.10.2003 tarihinde kişilerin BEH’i kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri düzenlemek üzere 4982 sayılı “Bilgi Edinme Hakkı Kanunu” kabul edilmiştir. 27.04.2004 tarihinde ise Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun uygulama yönetmeliği Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun amacını açıklayan 1. maddesinde, “bu kanunun amacı, demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin BEH’i kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir” denilmektedir. Bu anlamda BEH, demokrasinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Bilgi edinme hakkının bulunmadığı yönetim sistemlerinin şeffaf olması veya şeffaf niteliğini uzun süre devam ettirmesi mümkün değildir (Eken, 2005: 104).

Kanunun kapsamının açıklandığı 2. maddede, Kanunun; kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetlerinde uygulandığı belirtilmiştir. Özel kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları Kanunun kapsamı dışında tutulmuştur.

Kanunun 4. maddesinde herkesin BEH’e sahip olduğu belirtilirken Türkiye’de ikamet eden yabancılar ile Türkiye’de faaliyette bulunan yabancı tüzel kişilerin, isteyecekleri bilginin kendileriyle veya faaliyet alanlarıyla ilgili olması ve karşılıklılık ilkesi çerçevesinde, bu Kanun hükümlerinden yararlanacakları belirtilmiştir.

Kanunun 5. maddesinde ise kurum ve kuruluşların bilgi verme yükümlülüğüne yer verilmiştir. Kurum ve kuruluşlar, Kanunda yer alan istisnalar dışındaki her türlü bilgi veya belgeyi başvuranların yararlanmasına sunmak ve bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru sonuçlandırmak üzere, gerekli idarî ve teknik tedbirleri almakla yükümlü tutulmuşlardır. Kurumların bilgi edinme birimleri oluşturmaları, burada görev yapacak çalışanı eğitmeleri, kurum web sayfası düzenlemeleri ve internet üzerinden bilgi edinme başvurusu almaları bu tedbirler arasında sayılabilir.

Bilgi veya belgeye erişim süreleri Kanunun 11. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre, kurum ve kuruluşlar, başvuru üzerine istenen bilgi veya belgeye erişimi on beş iş günü içinde sağlamakla yükümlü tutulmuşlardır. Ancak istenen bilgi veya belgenin, başka bir kurum ve kuruluştan alınmasının gerekmesi veya başvuru içeriğinin birden fazla kurum ve kuruluşu ilgilendirmesi durumlarında bilgi veya belgeye erişimin otuz iş günü içinde sağlanacağı belirtilmiştir.

Başvuruların yazılı olarak veya elektronik ortamda cevaplandırılabilceği Kanunun 12. maddesinde belirtilmiştir. Kurumlar ayrıca başvurunun reddedilmesi halinde bu kararın gerekçesini ve buna karşı başvuru yollarını belirtmek durumundadırlar.

Kanunun 14. maddesinde bilgi edinme başvurusuyla ilgili yapılacak itirazlar için dokuz üyeden oluşan Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'nun kurulması öngörülmüştür.

Kanunun 30. maddesinde kurum ve kuruluşların, bir önceki yıla ait olmak üzere; kendilerine yapılan bilgi edinme başvurularının sayısını, bunlar arasında olumlu cevaplandırılan, reddedilen, gizli ya da sır niteliğindeki bilgiler çıkarılarak cevaplandırılan, başvurusu reddedildiği için itiraz edilen başvuru sayısı ile bunların sonuçlarını gösterir bir rapor hazırlayarak, bu raporları her yıl Şubat ayının sonuna kadar Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na göndermeleri düzenlenmiştir.

VI. UŞAK İLİ ÖRNEĞİ

Uşak'ta BEH konusunda yapılan araştırma sonuçlarını vermeden önce Uşak'ın demografik ve idari yapısı hakkında bazı bilgileri kısaca vermek gerekir.

2008 Adrese Dayalı Kayıt Sistemi'ne göre Uşak'ın toplam nüfusu 334.111'dir. Bu nüfusun 217.567'si kentsel alanda, 116.544'ü kırsal alanda yaşamaktadır. Uşak il merkezinin nüfusu 173.053'dür. Buna göre Uşak ilinde nüfusun %65'i kentsel alanda %35'i kırsal alanda yaşamaktadır¹¹.

Uşak ili idari olarak 6 ilçe, 24 belediye ve 244 köyden oluşmaktadır.

Halka en yakın ve halkla en çok iletişim halinde olan kurumlar olarak yerel yönetimler –bunlar içinde de özellikle belediyeler- Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'ndan en çok etkilenen kurumların başında gelmektedir. Belediyeler, gerek siyasal ve yönetsel bir işlevi yerine getirirken gerekse yerel nitelikteki ihtiyaçlara yanıt verirken; kararların alınması, uygulama ve denetleme aşamalarında, halkı bilgilendirmek ve bu doğrultuda geri bildirim almak durumundadırlar. Buna bağlı olarak, yerel demokrasi ve yerel katılımın Uşak ilinde en iyi Uşak Belediyesi'nde uygulandığı düşünülmekte ve halkın BEH'i en çok Uşak Belediyesi'nde kullanarak bu sürece katkı yaptığı savunulmaktadır. Buna karşın Uşak Valiliği'nde ise -genel yönetiminin taşra uzantısı konumunda olması nedeniyle- halkın BEH aracılığıyla yönetime başvurma ve yönetime katılma oranının daha düşük olduğu varsayılmaktadır.

A. Araştırmanın Bulguları

Uşak Belediyesi'nde Bilgi Edinme Birimi 21.10.2009 tarihinde Uşak Belediye Başkanı'na bağlı bir birim olarak kurulmuştur. Birime yapılan başvurular, şahsen, posta ve e-posta yolu ile olmaktadır. Birim, ihale dışındaki bütün konularda başvuru sahiplerini bilgilendirmektedir. 2009 yılı itibarıyla Uşak Belediyesi Bilgi Edinme Birimi'nde Belediye Başkan Yardımcısı görev yapmaktadır ve BEH konusunda özel bir eğitim almamıştır.

Uşak Valiliği'nde ise Bilgi Edinme Birimi, İl Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü içinde örgütlenmiş durumdadır. İl Basın ve Halkla İlişkiler Müdürü

¹¹ Veriler, www.tuik.gov.tr sitesinde yer alan adrese dayalı kayıt sisteminden alınmıştır.

aynı zamanda Uşak Valiliği bilgi edinme biriminden de sorumludur ve BEH konusunda özel bir eğitim almamıştır. Söz konusu Birim, Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER)'ne yapılan başvurulara da yanıt vermekte ve BİMER başvurularını konularına göre Uşak'ta faaliyet gösteren bütün kamu kurum ve kuruluşlarına yönlendirmektedir. Bu bağlamda Uşak Valiliği bilgi edinme birimine yapılan başvurular şahsen, posta, e-posta ve Alo 150 BİMER telefon hattı yolu ile olmaktadır. Birim ayrıca il ölçeğindeki bilgi edinme birimlerini koordine etmek ve bu birimlerden yılsonunda gelen raporları birleştirip yıllık rapor biçiminde Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na göndermekle görevlidir.

Aşağıdaki çizelgede 2007, 2008 ve 2009 yıllarında Uşak ilinde merkez belediyesi ve diğer bazı kurumlara yapılan bilgi edinme başvuru sonuçları gösterilmektedir:

Çizelge 2: Uşak İlinde 2007–2008–2009 Yılları Bilgi Edinme Başvuru Raporu¹²

Kaynak: Uşak Valiliği (2007; 2008; 2009).

-
- ¹² **1:** Bilgi edinme başvuru toplamı
2: Olumlu cevaplanarak bilgi veya belgelere erişim sağlanan başvurular
3: Kısmen olumlu cevaplanarak kısmen de reddedilerek bilgi ve belgelere erişim sağlanan başvurular
4: Reddedilen başvuru toplamı
5: Gizli ya da sır niteliğindeki bilgiler çıkarılarak veya ayrılarak bilgi ve belgelere erişim sağlanan başvurular
6: Diğer kurum ve kuruluşlara yönlendirilen başvurular
7: Başvurusu reddedilenlerden yargıya itiraz edenlerin toplam sayısı
* 2008 ve 2009 yıllarına ait bilgi edinme başvurusu toplamlarına yargıya itiraz edenlerin sayısı dahil değildir.
** Nuri Şeker Uşak Şeker Fabrikası'ndan alınan sayıların bu kadar yüksek olmasının sebebi, başvuruların büyük ölçüde Konut Edindirme Yardımı ödemeleriyle ilgili olmasıdır.

Kurumun Adı	2007							2008							2009						
	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7*	1	2	3	4	5	6	7
Uşak Belediyesi	243	242	-	-	-	-	-	153	140	23	-	-	-	-	177	177	-	-	-	-	-
Uşak Vali'ğ.	212	120	-	22	-	70	-	45	17	-	8	-	20	-	49	30	-	1	-	13	-
D-Gençlik	56	55	1	-	-	-	-	41	41	-	-	-	-	-	54	47	1	4	-	2	-
İl Millî Eğit. Mdr.	134	132	-	1	-	-	-	105	95	1	8	2	-	-	58	54	-	2	2	-	-
İl Çey ve Or. Md.	-	-	-	-	-	-	-	62	51	4	2	-	5	-	35	34	-	-	-	6	-
İl Sağl. Md.	64	46	10	1	-	5	2	33	7	7	4	-	5	-	10	7	-	2	1	-	-
Nar. Şeker Uşak Şeker Fab. **	-	-	-	-	-	-	-	1239	1235	34	-	-	-	-	535	510	25	-	-	-	-
Uşak Univ.	-	-	-	-	-	-	-	40	49	-	-	-	-	-	168	151	3	10	-	1	-
D-ğenleri	61	100	7	12	-	5	2	174	187	1	6	7	5	-	327	255	16	5	-	47	-
TOPLAM	835	697	18	35	-	84	4	1932	1822	70	28	-	35	-	1443	1292	45	28	3	74	-

Yukarıdaki çizelgede 2007, 2008 ve 2009 yıllarında Uşak Belediyesi ve Uşak Valiliği'ne yapılan başvurular karşılaştırmalı olarak görülmektedir. Çizelge incelendiğinde Uşak Belediyesi'ne 2007 yılı içinde 243 başvuru olduğu ve bunların tamamının olumlu yanıtlandığı, 2008 yılı içinde 163 başvuru olduğu bunların 140'ının olumlu yanıtlandığı, 2008 yılı içinde ise 177 başvuru olduğu ve bunların tamamının olumlu yanıtlandığı görülmektedir. Uşak Belediyesi'nin 2008 yılı içinde 23 başvuruyu ise kısmen olumlu cevaplandırarak kısmen de reddederek bilgi ve belgelere erişim sağladığı görülmektedir. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 7/a/b maddesine göre bilgi edinme başvurusu, başvuru kurum ve kuruluşların ellerinde bulunan veya görevleri gereği bulunması gereken bilgi veya belgelere ilişkin olmalıdır. Kurum ve kuruluşlar, ayrı veya özel bir çalışma, araştırma, inceleme ya da analiz neticesinde oluşturulabilecek türden bir bilgi veya belge için yapılacak başvurulara olumsuz cevap verebilirler. Uşak Belediyesi 2008 yılında 23 başvuruyu bu maddeye dayanarak kısmen yanıtlamıştır.

B. Araştırmanın Sonuçları

Uşak Belediyesi ve Uşak Valiliği'nden alınan bilgi edinme raporları ve her iki kurumda yapılan görüşmeler göz önünde bulundurularak şu sonuçlara ulaşılmıştır:

(1) Uşak halkı, Uşak Belediyesi ve Uşak Valiliği'ne yaptığı başvurularda BEH'den çok dilekçe hakkında yararlanmaktadır. Yapılan başvuruların içerikleri şikâyet, iş başvurusu vb. amaçlar taşımaktadır. Özellikle Uşak Belediyesi'ndeki Bilgi Edinme Birimi daha çok evrak kayıt bürosu gibi çalışmaktadır.

(2) Gerek Uşak Belediyesi gerekse Uşak Valiliği'ndeki bilgi edinme birimleri, yapılan başvuruların tamamını "BEH" kapsamında değerlendirerek Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na bildirdiği için yıl sonunda BEH başvuru sayısı fazla çıkmaktadır. Oysaki bu başvuruların çok azı BEH başvurusu kapsamındadır.¹³

(3) Uşak halkı, BEH'i kurum olarak en çok Uşak Belediyesi'nde kullanmaktadır. Bunun temel nedeni, günlük yaşamda yerel hizmetlerin genel yönetim hizmetlerinden daha çok yer tutması ve halkın yerel yönetimlere daha kolay ulaşabilmesi ve kararlarına katılabilmesi için gerekli olanakların yasal güvence altına alınmış olmasıdır.

5393 sayılı Belediye Kanunu bu güvencelerdendir. Belediye Kanunu'nun 20/e maddesinde düzenlenen meclis toplantılarının halka açık olması; 23/f maddesinde düzenlenen kesinleşen meclis kararlarının özetlerinin yedi gün içinde uygun araçlarla halka duyurulması; 24/g maddesinde

¹³ Başvuru dilekçelerinin içeriği görülmemekle birlikte, her iki kurumda da görüşme yapılan kişiler, başvuru dilekçelerinin çok azında -örneğin Uşak Valiliği'nde bu rakam ayda bir ya da ikiyi geçmemektedir- "bilgi edinme hakkı"ndan yararlanmak istenildiğinin belirtildiğini ifade etmişlerdir.

düzenlenen ihtisas komisyonu raporlarının çeşitli yollarla halka duyurulması; 76. maddesinde düzenlenen kent konseyi uygulaması gibi düzenlemeler belediye yönetimine halk katılımının oluşması ve BEH'in kullanılması için gerekli zemini oluşturmaktadır.

VII. SONUÇ

Günümüz toplumu, kamu yönetiminin “açık”, “şeffaf”, “saydam” bir yapıda olmasını ve kamu görevlilerinin görevlerini yerine getirirken “hesapverebilir” olmasını zorunlu kılmaktadır. Bu zorunluluk -bütün kamu yönetimlerini olduğu gibi- Türk kamu yönetimini, “gizlilik ilkesinden açıklık ilkesine geçiş” şeklinde dönüşüme uğratmaktadır.

Bilgi edinme hakkı ve bu konudaki yasal düzenlemelerin, günümüz yönetim anlayışına araştırmada sözü edilen katkı ve etkilerine karşın; BEH'i çağdaş demokrasinin bütün hastalıkları için sihirli bir değnek olarak görmemek gerekir. Bu hakkın vatandaşlara tanınması, yasal düzenlemelerle güvence altına alınması önemli olmakla birlikte, hakkın uygulanma koşulları çok daha önemlidir. Hakkın uygulanmasını kolaylaştıracak toplumsal, ekonomik, hukuki ve teknolojik ortamın yeterince sağlanamamış olması, halkın eğitim düzeyinin ve okuma yazma oranının düşük olması, geleneksel gizlilik kültüründen vazgeçilememesi, vb. nedenler BEH'den beklenen yararın gerçekleşmesini önlemektedir.

Türkiye'de 24 Nisan 2004 tarihinde yürürlüğe giren 4982 sayılı “Bilgi Edinme Hakkı Kanunu”, kamu yönetiminin geleneksel “gizlilik” ilkesinden çağdaş “açıklık” ilkesi doğrultusunda çalışmaya sevk etmesi bakımından önemli olmakla birlikte şu nedenlerle yetersizdir:

(1) Bu Kanun ve Yönetmelik bu hali ile demokratik, katılımcı yönetimi getirmemektedir. Gerek Kanun gerekse Yönetmelik, kişilerin kendilerini ve kamuyu ilgilendiren konularda kamu kurum ve kuruluşlarından –sadece- bilgi edinmelerini sağlamaktadır. Kısacası, Kanun çıkarıldığı ve uygulandığı hali ile -sadece- 1982 Anayasası'nın 76. maddesinde belirtilen Dilekçe Hakkı'nın uygulanmasını kolaylaştırmakta ve yaygınlaştırmaktadır.

(2) Bu konuya bilim çevrelerinin yaklaşımı da halkın yaklaşımından çok farklı değildir. Bilgi edinme hakkına ilişkin yapılan araştırmaların konusu, daha çok bugüne kadar merak edilen ve üst düzey devlet kurumlarını ve yetkililerini zor durumda bırakacağı düşünülen konuların açığa çıkarılmasına yöneliktir.¹⁴

(3) Kanunun uygulamada “katılımcı yönetim”, “açıklık”, “şeffaflık” ve “hesap verebilirlik” konularında yetersiz kalmasının nedenlerinden biri de, özelleştirilen kamu kuruluşlarının, özel kurumların ve sivil toplum örgütlerinin

¹⁴ Bilgi edinme hakkı konusunda en çok kafa yoran bilim adamlarından Dr.Yaman Akdeniz tarafından yapılan ve basına taşınan bir araştırma, bilim çevrelerinin bu konudaki ilgi düzeylerini gösterir niteliktedir. Bkz. Yılmaz, Mehmet M., (2009), “Sonucu Belli Bir Araştırma”, **Hürriyet**, 10 Şubat.

faaliyetlerine ilişkin bilgi ve belgeleri içermemesidir.¹⁵ Devlet kadar özel işletme, sivil toplum örgütleri ve uluslararası örgütlere ait bilgi ve belgeler de Kanun kapsamına alınarak bu sorun aşılmalıdır.

Nitekim çağdaş kamu yönetimi, “yönetişim” başlığı altında ele alınmakta ve devlet yönetimine kamunun yanı sıra özel sermaye ve sivil toplum örgütlerini de dâhil etmektedir. Devlet yönetiminde söz sahibi olanların bilgi ve belgelerini halka açmaları katılımcı yönetiminin şeffaf, hesap verebilir ve demokratik olmasına katkı sağlayacaktır.

(4) Uşak ili örneği ortaya koymaktadır ki, halk ve yöneticiler BEH’in içeriği ve önemi konusunda yeterli bilgiye sahip değildir. Halkın büyük bir çoğunluğu bu haktan habersiz ve yararlanmamakta; bu haktan haberdar olan sınırlı bir kesim ise “BEH”i “dilekçe hakkı” ile karıştırmaktadır. Buradan şu sonuç çıkmaktadır: Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, halkın isteği doğrultusunda çıkarılmamıştır. Halk, BEH konusunda bilgisiz ve bilinçsizdir. Gerek halkın gerekse kamu kurumlarındaki ilgililerin bilgilendirilmesi ve ciddi bir eğitimden geçirilmesi gerekmektedir.

Bu hakkın, devlet yönetimine katılma konusunda taşıdığı anlamın anlaşılmasını zamana bırakmak en doğru olanıdır. Ancak, bu hakkın kullanımı ile demokratik katılımcı yönetimin sağlanması arasındaki bağlantı düşünüldüğünde, halkın bu hakkın kullanımının sağlanması bakımından bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi gereği de doğrudan ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

AKILLIOĞLU, Tekin (1983), *Yönetim Önünde Savunma Hakkı*, Türkiye Orta Doğu ve Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE) Yayını, Ankara.

AKINCI, Müslüm (1999), *Bağımsız İdari Otoriteler ve Ombudsman*, Beta Yayınları, İstanbul.

AKYÜZ, A. Erdem (2009), “Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Açıklaması”, <http://www.hed.org.tr/takvim.htm> (09.12.2009).

Belediye Kanunu, Kanun No: 5393, Kabul Tarihi: 3.7.2005, 25874 sayılı ve 13.07.2005 tarihli Resmi Gazete.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, Kanun No:4982, Kabul Tarihi: 09.10.2003, 25269 sayılı ve 24.10.2003 tarihli Resmi Gazete.

Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik, Bakanlar Kurulu Karar Tarihi ve Sayısı: 19.4.2004-2004/7189, 25445 sayılı ve 27 Nisan 2004 tarihli Resmi Gazete.

¹⁵ Oysa örneğin Güney Afrika’da bu hakkın kapsamı daha geniş tutulmuş ve bilgiye erişim sağlama yükümlülüğü, bilgilerin herhangi bir hakkın korunması veya kullanılması için gerektiği durumlarda özel kuruluşları da kapsamına almıştır (CfPA, 2001, 23).

BOZKURT, Ömer (1990), “Avrupa Topluluklarında Yurttaşların Yönetime Katılması”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 23, Sayı 2-4, TODAİE Yayını, Ankara, s.23-34.

CfPA -Center for Policy Alternatives (2001), “Global Trends on the Right to Information: A Survey of South Asia”, July 2001.

Charter of Fundamental Rights of the European Union, 2000 O.J. (C 364) 1 (Dec. 7, 2000)

Council of Europe (1950), Protocol No. 7 to the 1950 European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, E.T.S. 117, signed at Rome on 4 November.

EKEN, Musa (1994), “Kamu Yönetiminde Gizlilik Geleneği ve Açıklık İhtiyacı”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 27, Sayı 2, s. 25-54.

EKEN, Musa (2005), *Yönetimde Şeffaflık: Teori – Uygulama*, Sakarya Kitabevi, Adapazarı.

EROĞUL, Cem (1999), *Devlet Yönetimine Katılma Hakkı*, İmge Kitabevi, Ankara.

ERYILMAZ, Bilal (2002), *Kamu Yönetimi*, Erkam Matbaacılık, İstanbul.

FINDIKLI, Remzi (1996), “Yönetimde Açıklık-Açık Yönetim”, *Türk İdare Dergisi*, Sayı 412, İçişleri Bakanlığı Yayını, Ankara, s.103-110.

GUGGENBUHL, A. (1998), “A Miracle Formula or An Old Powder in A New Packaging? Transparency and Openness After Amsterdam”, Deckmyn, Veerle ve Ian Thomson (Ed.), *Openness and Transparency in the European Union*, European Institute of Public Administration, Maastricht, s.9-38.

IYER, Venkat (2000), “Freedom of Information: Principles for Legislation”, http://www.bytesforall.org/Egovernance/html/freedom_info.htm (27.11.2009).

Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 25785sayılı ve 13.04.2005 tarihli Resmi Gazete.

Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Kanun No: 5176, Kabul Tarihi: 25.5.2004, 25486 sayılı ve 08.06.2004 tarihli Resmi Gazete.

Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, Kanun No: 5018, Kabul Tarihi: 10.12.2003, 25326 sayılı ve 24.12.2003 tarihli Resmi Gazete.

KÖSEOĞLU, Özer, Fatma Yurttaş ve Cihan Selek (2005), “Yolsuzluğu Önlemede Kullanılan Araçlardan Biri Olarak Yönetimde Açıklık ve Bilgi Edinme Hakkı”, 18-19 Kasım 2005, 2. *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu*, Sakarya Üniversitesi Yayını, Sakarya, s.143-163.

LODGE, Juliet (2003), “Transparency and EU Governance: Balancing Openness with Security”, *Journal of Contemporary European Studies*, Vol. 11, No: 1, s.95-117.

LUTZ, Georg (2003), “Participation, Information and Democracy: When Do Low Turnout and Low Information Make a Difference –and Why?”,

<http://www.ipw.unibe.ch/mitarbeiter/lutz/docs/APSA2003> GeorgLUTZ.pdf
(01.11.2009).

MALCOLM, W. (2009), "Freedom of Information Act Can Only Succeed with Open Attitude", <http://foi.missouri.edu/internatfoinews/foiasucceed.html> (27.11.2009).

MARTIN, Robert ve Estelle Feldman (1998), "Working Paper: Access to Information in Developing Countries", http://www.transparency.org/working_papers/martin-feldman/1-what.html (06.12.2009).

MENDEL, Toby (2009), "Freedom of Information as an Internationally Protected Human Right", <http://www.article19.org/docimages/627.htm> (27.11.2009).

MOORE, Nick (2009), "Rights and Responsibilities in an Information Society", http://www.elj.warwick.ac.uk/jilt/infosoc/98_1moor/default.htm (23.11.2009).

NOHUTÇU, Ahmet (2003), "Tekno- Ekonomik Paradigma Dönüşümünden Yeni Demokratik Yönetim Mekanizmalarına: Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Devlet ve Kamu Yönetimine Etkileri", 17-18 Mayıs 2003, 2. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı, Kocaeli Üniversitesi Yayını, İzmit, s.1-13.

Office of the Auditor General (1997), *Government Accountability*, Office of the Auditor General, Alberta.

O'REGAN, K. (2004), "Democracy and Access to Information in the South African Constitution: Some Reflections", <http://www.kas.org.za/Publications/SeminarReports/Unisa-AccesstoInformation/oregan.pdf> (13.11.2009).

ÖZAY, İl Han (1996), *Günüşiğinde Yönetim*, Alfa Yayınları, İstanbul.

ROURKE, Francis E. (1957), "Secrecy in American Bureaucracy", *Political Science Quarterly*, Vol. 72, December, s.540-542.

SARITI, A.W. (2000), "From the Editor", Sariti, A.W (Ed.), *Accountability in Government*, Issues of Democracy Democracy and Human Rights-U.S. Department of State Pres, Washington.

SUNG Nak-in (2001), "Korea Country Report (English summary)", 13-14 Nisan 2001, *Asian Conference on Civil Society and Access to Government-Held Information*, Japonya, Tokyo.

ŞENGÜL, Ramazan (2007), "Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Türk Kamu Yönetimini 'Camdan Eve' Dönüştürür mü?", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 60, Sayı 3, s.-215-234.

ŞENGÜL, Ramazan (2008), *Bilişim Çağında Şeffaf Yönetim*, Nobel Yayın, Ankara.

TANİLLİ, Server (2002), *Devlet ve Demokrasi -Anayasa Hukukuna Giriş*, Adam Yayınları, İstanbul.

TI Source Book 2000 (2000), “The Right to Information –Information, Public Awareness and Public Records”, <http://www.transparency.org/sorcebook/24.pdf> (01.11.2009).

Transparency International (2009), *Global Corruption Report 2009: Corruption and the Private Sector*, Cambridge University Press, Cambridge, UK.

Uşak Valiliği (2010), 2007-2009 Bilgi Edinme Başvuru Raporları.

VAUGHN, Robert G. (2000), “Trancparency-the Mechanisms: Open Government and Accountability”, Sariti, A.W. (Ed.), *Accountability in Government*, Issues of Democracy Democracy and Human Rights-U.S. Department of State Press, Washington, s.10-15.

WADHAM, John ve Kavita Modi (2003), “National Security and Open Government in the United Kingdom”, *National Security and Open Gevrnment: Striking the Right Balance*, The Maxwell School of Syracuse University Press, New York, s.75–100.

YAŞAMIŞ, Firuz Demir (2009), “Anayasa Hukuku ve İnsan Hakları Açısından Bilgi Edinme Hakkı”, <http://www.bilgilenmehakki.org> (29.11.2009).

YILMAZ, Mehmet M. (2009), “Sonucu Belli Bir Araştırma”, *Hürriyet*, 10 Şubat.

<http://www.international/budget.org/conference/2nd/idas299.pdf>, 14.11.2009.

<http://www.privacyinternational.org/foi/foi-laws.jpg>, 25.11.2009.

<http://www.transparency.org/cpi/2003/cpi2003.en.html>, 27.11.2009.

http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2009/cpi_2009_table, 07.02.2010.

<http://www.tuik.gov.tr>, 25.02.2010.